

LEBRIS

We know
books

Christopher Lasch

CULTURA NARCISISMULUI

Viața americană în epoca prăbușirii speranțelor

Traducere din limba engleză de Ovidiu Solonar

Introducere de Eugene Joseph Dionne Jr.,
editorialist la *The Washington Post*,
traducere de Ana Țăranu

Prefață de Christopher Lasch

Alexandria
Publishing House

David Hackett Fischer, *Growing Old in America*, New York, Oxford University Press, 1977;

Kenneth Keniston et al., *All Our Children: The American Family under Pressure*, New York, Harcourt Brace Jovanovich, 1977;

Thomas L. Haskell, „Power to the Experts”, New York Review, 13 October 1977;

Thomas L. Haskell, *The Emergence of Professional Social Science*, Urbana, University of Illinois Press, 1977;

Paul Goodman, „The New Reformation”, 1969,, in Irving Howe, ed., *Beyond the New Left*, New York, McCall, 1970;

Vilhelm Aubert, „Legal Justice and Mental Health”, *Psychiatry* 21 1958;

John R. Seeley, *The Americanization of the Unconscious*, New York, International Science Press;

Ludwig von Mises, *Bureaucracy*, New Haven, Yale University Press, 1962 [1944];

Frederick Hayek, *The Road to Serfdom*, Chicago, University of Chicago Press, 1944;

Daniel Patrick Moynihan, „Social Policy: From the Utilitarian Ethic to the Therapeutic Ethic”, in *Commission on Critical Choices, Qualities of Life*, Lexington, Mass., D. C. Heath, 1976.

Cuprins

INTRODUCERE.....	7
Vocația criticului.....	7
Criza finalului anilor '70.....	15
Lasch și criticii săi.....	20
Celebritatea neașteptată a lui Lasch.....	28
Înțelegându-l pe Lasch.....	31
PREFAȚĂ.....	35
I. MIȘCAREA DE CONȘTIENȚIZARE ȘI INVADAREA SOCIETĂȚII DE CĂTRE EU.....	45
Declinul simțului istoric.....	45
Înclinația către terapie.....	51
De la politică la autoexaminare.....	62
Confesiuni și anticonfesiuni.....	67
Vidul interior.....	75
Critica progresistă împotriva repelierii în sfera privată.....	82
Critica sferei private: Richard Sennett și decăderea omului public.....	86
II. PERSONALITATEA NARCISICĂ A VREMURILOR NOASTRE.....	93
Narcisismul ca metaforă a condiției umane.....	93
Psihologie și sociologie.....	97

Narcisismul în literatura clinică recentă	102
Influențele sociale asupra narcisismului	110
Viziunea asupra lumii a celor resemnați.....	124
III. REȚETA REUȘITEI SOCIALE, IERI ȘI	
ASTĂZI: DE LA MUNCĂ LA SEDUCȚIE	127
Semnificația inițială a eticii muncii	128
De la „cultură personală” la	
autopromovare prin „imagini seducătoare”	135
Succesul fără substanță	141
Arta de a supraviețui în societate	147
Apoteoza individualismului	152
IV. BANALITATEA	
PSEUDO-CONȘTIENȚĂRII:	
TEATRALITATEA POLITICII ȘI A	
VIEȚII DE ZI CU ZI	161
Propaganda mărfurilor	161
Adevăr și credibilitate	166
Publicitate și propagandă	168
Spectacolul politic	172
Radicalismul ca teatru stradal	178
Adularea eroilor și idealizarea narcisistă	182
Narcisismul și Teatrul Absurdului	186
Teatrul cotidian	193
Detășarea ironică ca	
modalitate de evadare din rutină	200
Fără scăpare	203

V. DEGRADAREA SPIRITULUI SPORTIV	209
Spiritul sportiv și pasiunea pentru naționalism	209
Huizinga despre Homo Ludens	212
Critica sportului.....	215
Trivializarea evenimentelor sportive	223
Imperialism și cultul unei vieți intense	226
Loialitate și competiție	232
Birocrație și „munca în echipă”	239
Sportul și industria de divertisment	241
Repausul ca mod de evadare	246
VI. ȘCOALA ȘI NOUL ANALFABETISM	
Propagarea abrutizării.....	251
Atrofierea competenței	255
Originile sistemului școlar modern	260
De la disciplina industrială la	
selecția forței de muncă.....	263
De la „americanizare” la „adaptarea la viață”	268
Educația de bază sau	
educația pentru apărare națională	273
Mișcarea pentru	
drepturile cetățenești și școala	278
Pluralismul cultural și noul paternalism	282
Ascensiunea „multiversității”	285
„Elitismul” cultural și criticii săi	291
Educația ca marfă	295
VII. SOCIALIZAREA REPRODUCERII ȘI	
DEZINTEGRAREA AUTORITĂȚII	299

„Socializarea oamenilor muncii”	299
Tribunalul pentru tineri	303
Educarea părinților	308
Reevaluarea atitudinii permissive	312
Cultul autenticității	319
Repercusiunile psihologice ale „transferului de funcții”	324
Narcisismul, schizofrenia și familia	327
Narcisismul și „tatăl absent”	330
Abdicarea autorității și transformarea Supraeului	335
Relațiile dintre familie și ceilalți agenți ai controlului social	343
Relațiile umane la locul de muncă: firma ca o familie	346
VIII. FUGA DE SENTIMENTE: SOCIOPSIHOLOGIA RĂZBOIULUI	
DINTRE SEXE	353
Lipsa de însemnătate a relațiilor personale	353
Bătălia dintre sexe: o istorie socială	356
„Revoluția” sexuală	360
Viața împreună	365
Feminismul și intensificarea războiului dintre sexe	366
Strategii de adaptare	370
Femeia ce castrează fanteziile masculine	376
Sufletul bărbatului și al femeii în socialism	383

IX. CREDINȚA ZDRUNCINATĂ	
ÎNTR-O REGENERARE A VIEȚII	387
Teama de bătrânețe	387
Narcisism și senectute	390
Teoria socială privind procesul de îmbătrânire: scoaterea din uz planificată sub forma „dezvoltării personale”	394
Prelungirea vieții: teoria biologică privind procesul de îmbătrânire	400
X. PATERNALISM FĂRĂ TATĂ	
Ciocoii noi și vechi	407
Elita managerială și profesională în calitate de clasă conducătoare	412
Progresism și ascensiunea noului paternalism	414
Critica liberală a statului social	417
Dependența de birocrație și narcisism	424
Critica conservatoare a birocrăției	431
POSTFAȚĂ: O NOUĂ PERSPECTIVĂ ASUPRA CULTURII NARCISISMULUI	
Cultura și tipul de personalitate	438
Teoria narcisismului primar: în căutarea stării de fericire	442
O viziune faustiană asupra tehnologiei	448
Gnosticismul secolului XX și mișcarea New Age	451
BIBLIOGRAFIE	459

INTRODUCERE

Vocația criticului

Cultura narcisismului pare a sări peste decenii. Lucrarea vorbește și azi celor angajați în lupte ce se dau la două generații distanță de era care a constituit contextul capodoperei longevive a lui Christopher Lasch.

Impresia de actualitate se datorează utilizării frecvente a termenului de „narcisism”, unul dintre cuvintele dominante ale politicii americane de după alegerea lui Donald Trump, ca președinte, în 2016. Mai impresionantă însă decât relevanța imediată a unui singur cuvânt este identificarea, într-o carte publicată, în 1979, a multora dintre nemulțumirile care tulbură încă viața socială și politică a Americii zilelor noastre.

Lasch își arată consternarea constatând fenomenele care singularizează epoca sa: degradarea percepției asupra adevărului, distanțarea crescândă dintre elite și cei mai puțin privilegiați, conflictele ce destramă familia americană. El avertizează asupra implicațiilor psihologice și costurilor sociale presupuse de pierderea, de către muncitorul american, a controlului asupra condițiilor sale de muncă. Explică apariția unei „ubique lipse de în-

credere în cei de la putere” (o preocupare publică firească în urma Războiului din Vietnam și a scandalului Watergate) și observă neputincios transformarea angajamentului politic într-o misiune orientată „nu pentru schimbare socială, ci pentru realizarea de sine”. Lasch evidențiază paradoxul societății noastre „dominate de elite corporatiste cu o ideologie anti-elitistă”. Ar fi dificil să găsim o expresie mai bună care să descrie ce înseamnă Trump.

După alegerea lui Trump, istoricul Kevin Mattson, fost student al lui Lasch, relatează cum, după alegerile din 2016, era des întrebat dacă intrăm într-un „moment Lasch”. Interesul înnoit pentru scrierile lui Lasch era focalizat mai degrabă pe *Revolta elitelor*, ultima sa carte, decât pe cea de față. Dar multe dintre temele citate de cei care i-au susținut revirimentul sunt prezente și în aceste pagini. Jill Lepore, spre exemplu, a luat în discuție prevestirea „stranie” a lui Lasch privind „o criză democratică rezultată din faptul că elitele vorbesc numai între ele, parțial din cauza «absenței unor instituții care să promoveze conversația generală dincolo de liniile de clasă»”. Ross Douthat, editorialist conservator la *The New York Times*, a lăudat, într-o manieră similară, modul cum Lasch critică „neparticiparea clasei superioare la viața comunitară a societății pe care o conduc”. Și cea mai neașteptată apreciere a scrierilor lui Lasch a venit, după cum notează Mattson, din partea unuia dintre consilierii și ideologii principali ai lui Trump (presupunând că Trump are o ideologie), anume Steven Bannon. Bannon

a mărturisit jurnalistului de la Axios, Jonathan Swan, că alegerile din 2016 au demonstrat forța de anticipație a considerațiilor lui Lasch.

Dacă în analizele lui Lasch se pot identifica dinamici din spatele ascensiunii lui Trump, lectura unor pasaje din *Cultura Narcisismului* se poate dovedi zguduitoare: recunoaștem în acestea portretul lui Trump ca atare – iubitorul de laudă, căutătorul unui public favorabil, creatorul unei lumi al cărei centru este el însuși.

Lasch scrie, spre finalul cărții, că „personalitățile narcisiste joacă un rol vizibil în viața contemporană, ajungând adesea în poziții de prim rang. Bucurându-se de adulația maselor, aceste vedete dau tonul vieții publice și al vieții private de vreme ce mecanismul celebrității nu recunoaște granițe între domeniul public și cel privat”.

Sau în acest citat, din primul capitol:

„În pofida iluziilor sporadice de omnipotență, narcisistul are nevoie de alții pentru a-i valida stima de sine, și nu poate trăi fără un public care să-l admire. Aparenta emancipare din legăturile familiale și constrângerile instituționale nu-i dau totuși libertatea pentru a putea deveni autonom sau pentru a se bucura de propria individualitate. Din contra, îi sporește sentimentul de nesiguranță care poate fi depășit doar prin viziunea «eului grandios» reflectat în atenția acordată de ceilalți sau prin atașarea de cei care iradiază celebritate, putere și carismă.

Narcisistul vede lumea ca pe o oglindă, individualistul aspru de odinioară o vedea ca pe un loc sălbatic și gol care putea să fie modelat după propria voință.”

Trăim într-o vreme, observă Lasch, într-o altă lucrare, când „politica devine doar un gen de spectacol”. Narcisistul, argumentează el, „admiră și se identifică cu «învingătorii»” din frica de a fi socotit printre învinși. Nimeni nu e mai obsedat de învingători și învinși decât Trump.

Lasch ar zâmbi crispat, poate, privind acuratețea cu care descrierile pe care le face narcisismului i se potrivesc lui Trump, dar putem fi siguri că ar obiecta la orice utilizare laxă a unui termen pe care el a căutat să îl definească cu rigurozitate. Receptarea conceptelor sale nu e lipsită de ironie întrucât, în ciuda preciziei autorului, dezbaterele privind înțelegerea și dezvoltarea narcisismului în opera lui Lasch au devenit tot mai complexe de-a lungul deceniilor.

Lasch, istoricul și gânditorul, ar fi fără îndoială deranjat de orice încercare de a-l importa în era noastră drept judecător al unui anumit politician al cărui program și ale cărui fapte nu a avut ocazia să le cunoască. Citind *Cultura narcisismului*, ne este acutizată dorința de a cunoaște care ar fi părerile acestui gânditor neconvențional asupra fenomenelor încă nedesluite ale epocii noastre.

Nu este dificil să ni-l imaginăm exprimându-și sim-

patia în privința frustrărilor susținătorilor lui Trump, chiar dacă, deopotrivă, ar critica aspru ascensiunea rasismului și a nativismului. Cu siguranță l-ar revolta frecvența utilizare a termenului „populist”. O simpatie pentru populism nu poate fi evitată de niciunul dintre cititorii săi. În cel mai amplu studiu al său, *The True and Only Heaven*, Lasch a onorat populismul ca fiind ultimul moștenitor de drept al „radicalismului popular al trecutului”. Înțelegea totuși limitele populismului. „Pune întrebările potrivite”, scria el, „dar nu oferă răspunsuri dinainte pregătite”². Contradicțiile filosofice ale multelor mișcări care se pretind a fi populiste subliniază perspicacitatea acestei observații.

După cum au observat Lepore, Douthat și alții, Lasch a adus foarte de timpuriu critici liberalilor pentru că nu au reușit să prevadă că analiza lor asupra societății și politicile bazate pe aceasta, ca și distanțarea culturală menținută față de aliații lor tradiționali din clasa muncitoare vor genera criza pe care încercau să o evite. Dar este la fel de posibil că ar diseca fără milă contradicțiile trumpismului, condamându-l pentru că aruncă muncitorilor promisiuni pur teoretice în timp ce îmbrățișează politici fiscale, măsuri economice și dereglementări ale pieței muncii care sunt în mod evident benefice pentru elita corporatistă, acuzată de Lasch pentru lipsa de spirit civic.

2. Christopher Lasch, *The True and Only Heaven: Progress and Its Critics*, New York, Norton, 1991, p.532.

Pe scurt, punctele de vedere ale lui Lasch în privința crizei ar fi fost complicate, fiindcă perspectivele propuse de el erau *mereu* complicate. După cum notează Norman Birnbaum, Lasch „a avut o tendință iconoclastă de nereprimat, un scepticism încăpățânat privind schemele dominante ale interpretării istorice, o capacitate de a pune întrebările pe care nimeni nu le mai formulase până atunci”.³ Să îi critice pe progresiști și pe conservatori de pe poziții simultan radicale și tradiționaliste a fost atutul lui Lasch. Titlul volumului lui Michael Wresczin, *A Rebel in Defense of Tradition [Un rebel în apărarea tradiției]*, o biografie a scriitorului și editorului independent Dwight Macdonald, s-ar potrivi de minune lui Lasch, care a citat favorabil definiția radicalismului oferită de Macdonald, într-unul dintre eseurile sale, dedicat istoricului Richard Hofstadter, apărut ca Prefață la volumul lui Hofstadter, *The American Political Tradition [Tradiția politică americană]*. Radicalul, scrie Macdonald, „este mulțumit dacă istoria merge în sensul dorit de el, dar ... este încăpățânat în a-și urma propria cale, a unui destin «așa cum ar trebui să fie», și nu «așa cum este»”. Aceasta a fost calea lui Lasch, iar el a urmat-o neabătut de-a lungul a trei decenii dedicate scrisului, învățământului și controverselor, înainte ca viața lui să fie curmată de cancer, la 61 de ani.

3. Norman Birnbaum, „Gratitude and Forbearance: On Christopher Lasch”, *The Nation*, 14 septembrie, 2011, <https://www.thenation.com/article/gratitude-and-forbearance-christopher-lasch/>.

Lasch a spus despre Hofstadter, unul dintre mentorii săi, că a lăsat în urmă „un corpus plin și rotund, nu doar una sau două cărți importante, cea mai mare realizare la care pot spera majoritatea istoricilor”. Ideile lui Hofstadter, scria el, „revin constant la anumite teme privilegiate exprimate la începutul carierei sale”⁴.

Parcursul lui Lasch a fost foarte diferit de cel al lui Hofstadter. După cum a observat istoricul Thomas Bender, Lasch „era dedicat studiului istoriei, însă profesia de istoric nu-l atrăgea în mod special”. Iată o afirmație care nu ar putea fi făcută cu aceeași ușurință în privința lui Hofstadter, în ciuda independenței relative a acestuia la cerințele scriiturii istorice academice. Această carte, ca și celelalte eseuri ale sale – *Heaven in a Heartless World [Refugiu într-o lume fără suflet]* și *The Minimal Self [Sinele minimal]* – urmăreau critica socială și culturală centrată pe domeniul personal, familial sau terapeutic și (uneori, printre rânduri, iar în cărțile de mai târziu, mai explicit) pe domeniul religios. Scepticismul său e nimicitor când atacă subiectele la modă ale „autenticității”, „conștientizării”, ale „creșterii personale”, subiecte care nu l-ar fi interesat pe Hofstadter. Poate, parțial, din cauza perioadei în care a scris, Hofstadter a evitat terenurile culturale minate de care Lasch a părut să se apropie în viteză.

4. Christopher Lasch, „Cuvânt înainte” la Richard Hofstadter, *The American Political Tradition: And the Men Who Made It*, New York, Random House, 1989, pp. XVI, XII. [Aceste teme, potrivit lui Lasch, sunt critica progresismului, înfruntarea liberalismului și polemicile sale cu istoricii liberali. – n. ed.]